

545

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE

ACTA JURIDICA ET POLITICA

Tomus LIV.
Fasciculus 13.

1999 -12- 23

NAGY FERENC

Büntetés-végrehajtás Magyarországon

SZEGED
1998

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE

ACTA JURIDICA ET POLITICA

Tomus LIV.
Fasciculus 13.

NAGY FERENC

Büntetés-végrehajtás Magyarországon

SZEGED
1998

Edit

Comissio Scientiae Studiorum Facultatis Scientiarum Politicarum et
Juridicarum Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae

ELEMÉR BALOGH, LAJOS BESENYEI, LÁSZLÓ BODNÁR, OTTÓ
CZÚCZ, JENŐ KALTENBACH, TAMÁS KATONA, JÁNOS MARTONYI,
IMRE MOLNÁR, FERENC NAGY, PÉTER PACZOLAY, BÉLA POKOL,
JÓZSEF RUSZOLY, LAJOS TÓTH, LÁSZLÓ TRÓCSÁNYI

Redigit
KÁROLY TÓTH

Nota
Acta Jur. et Pol. Szeged

Kiadja

a szegedi József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának
tudományos bizottsága

BALOGH ELEMÉR, BESENYEI LAJOS, BODNÁR LÁSZLÓ, CZÚCZ
OTTÓ, KALTENBACH JENŐ, KATONA TAMÁS, MARTONYI JÁNOS,
MOLNÁR IMRE, NAGY FERENC, PACZOLAY PÉTER, POKOL BÉLA,
RUSZOLY JÓZSEF, TÓTH LAJOS, TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ

Szerkeszti
TÓTH KÁROLY

Kiadványunk rövidítése
Acta Jur. et Pol. Szeged

ISSN 0324–6523 Acta Univ.
ISSN 0563–0606 Acta Jur.

*1. A szabadságelvönás jelentősége a társadalmi (a büntetőjogi) kontroll összrendszerében**

A hatályos magyar büntető törvénykönyv (Btk.: az 1978. évi IV. törvény) szabályozza mind a büntetéseket, mind az intézkedéseket, tehát a jogkövetkezmények e ketőssége alapján dualista szankciórendszerőről beszélhetünk.

A Btk. meghatározza az egyes büntetések és intézkedések jogi tartalmát és az alkalmazásuk feltételeit. A büntetések között fő- és mellékbüntetések különböztethetők meg. A *főbüntetések* közé a szabadságvesztés-büntetés, a közérdekű munka és a pénz-büntetés tartozik. A főbüntetések előbbi sorrendje a büntetések súlyszerinti értékelésén alapul: a legsúlyosabb a szabadságvesztés-büntetés, a legenyhébb főbüntetés pedig a napi tételes rendszer alapján kialakított pénzbüntetés. A *mellékbüntetések* többsége jogfosztó-jogkorlátozó jellegű (ide tartozik a közügyektől eltiltás, a foglalkozástól eltiltás, a járművezetéstől eltiltás, a kitiltás és a kiutasítás). A mellékbüntetések másik csoportja vagyoni jellegű, mint a vagyonelkobzás és a pénzmellékbüntetés.

A Btk. 70. §-a az *intézkedéseket* sorolja fel, amelyeknek a jelentősége a speciálprevenció érvényesítésében és a felelősségre vonás eszközeinek differenciálásában mutatható ki. Nevelő jellegű intézkedés a megrovás és a próbára bocsátás, gyógyító jellegű az elmeműködés kóros állapota miatt nem büntethető, azaz beszámíthatatlan elkövetőkkel szemben elrendelhető kényszergyógykezelés és az alkoholista bűnelkövetőkkel szemben kiszabható kényszergyógyítás. Biztonsági jellegű intézkedés az elkobzás, míg szükségképpen járulékos intézkedési nem a pártfogó felügyelet. Az előbb felsorolt intézkedések közül szabadságelvönással a kényszergyógykezelés és a kényszergyógyítás jár, ami fiatalkorú elkövetők esetén kiegészül a javítóintézeti neveléssel.

Szabadságelvönással járó büntetés jelenleg hazánkban csak a szabadságvesztés-büntetés. Az *egységes szabadságvesztés-büntetés* életfogytig tarthat vagy határozott tartamú. A határozott ideig tartó szabadságvesztés minimális tartama a Btk. 1993. évi módosítása óta egy nap, felső határa 15 év, halmozati vagy összbüntetés esetén pedig 20 év. A szabadságvesztést büntetés-végrehajtási intézetben, fegyház, börtön vagy fogház fokozatban kell végrehajtani.

A szabadságvesztésen belül a felfüggesztés és a végrehajtás arányát vizsgálva szembevetendő, hogy 1990-től a felfüggesztett szabadságvesztés növekvő, illetve a végrehajtandó szabadságvesztés csökkenő tendenciája mutatható ki. Így pl. a felfüggesztett szabadságvesztés-büntetések aránya az 1990-ben regisztrált 14,1 %-ról 1996-ra 18,2 %-ra emelkedett. A másik oldalról pedig: amíg a végrehajtandó szabadságvesztés 1990-ben 23,8 %-ot tett ki, addig 1996-ra ez az arányszám már 12,6 % volt az összes jogerősen kiszabott büntetőjogi szankció között.

A végrehajtandó szabadságvesztés kiszabásának kedvező irányú alakulásával párhuzamosan ugyanakkor a végrehajtási időtartam növekedése figyelhető meg. Az 1996-os évben a végrehajtandó szabadságvesztés időtartamán belül pl. a legkisebb

* E tanulmány az *Imprisonment today and tomorrow* című, a Kluwer Kiadónál angol nyelven megjelenő tanulmánykötetbe készített országjelentés magyar nyelvű változata.

arányt (2,05 %-ot) az életfogytig tartó szabadságvesztés képviselt, ez az arányszám azonban az elmúlt 10 évben a legmagasabb volt. Arányait tekintve a szabadságvesztés végrehajtásán belül 1996-ban a legnagyobb részesedése (24,62 %) az 5 és 10 év közötti időtartamnak volt, amely az életfogytiglani elítéléshez hasonlóan 10 évre visszavetítve ugyancsak a legkedvezőtlenebb mutató. Sajnálatosan emelkedő tendencia figyelhető meg a 10 év feletti kiszabások tekintetében is, így amíg pl. 1986-ban az arányszám 4,32 %, addig 1996-ban már 8,17 % volt.

A Btk. az előbb elmondottakon túlmenően a szabadságvesztés végrehajtásával kapcsolatos két lényeges – később részletesen tárgyalandó – kérdésről rendelkezik: a szabadságvesztés-végrehajtási fokozatairól és a feltételes szabadságra bocsátás feltételeiről.

A bűnelkövetővel szemben alkalmazható *szabadságelvonással járó büntetőjogi intézkedés* a kényszergyógykezelés, illetve az alkoholisták kényszergyógyítása.

A beszámíthatatlan bűnelkövetőkkel szemben alkalmazható *kényszergyógykezelés* határozatlan tartamú intézkedés, amely tehát addig tart, amíg szükségessége fennáll. Így meg kell szüntetni, ha nem kell tartani újabb hasonló cselekmény elkövetésétől, illetve ha a társadalom védelme szempontjából ezen intézkedés további foganatosítása a gyógykezelt egészségügyi állapota miatt szükségtelen. Ezen túlmenően a kényszergyógykezelés szükségességét a bíróság hivatalból köteles felülvizsgálni az intézkedés megkezdésétől számított egy év eltelte előtt. Ha a bíróság az orvosszakértő véleménye alapján a végrehajtást továbbra is fenntartja, akkor a felülvizsgálatra évenként kerül sor. Ezen szabadságelvonó intézkedés végrehajtása erre a célra kijelölt zárt intézetben Budapesten, az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetben (IMEI) történik.

A kényszergyógykezelték száma több évre visszamenőleg csökkenő tendenciát mutat, aminek háttérében egyrészt a bíróság általi elrendelések kisebb száma (évente 40–50), másrészt pedig az intézkedés megszüntetésének emelkedő üteme áll. Amíg például 1985-ben 250 fővel szemben alkalmaztak kényszergyógykezelést, addig 1994-ben ez a szám 121-re, 1995-ben pedig 128-ra csökkent, majd 1996-ban 147 főre módosult, 1997. év végére pedig 165 főre emelkedett.

Az *alkoholisták kényszergyógyítása* elrendelésének hatályos szabályozásunk értelmében kettős feltétele van: Egyrésztől csak olyan elkövetővel szemben rendelhető el, akinek bűncselekménye alkoholisták életmódjával összefügg, másrésztől pedig szükséges, hogy az ilyen elkövetőt 6 hónapot meghaladó végrehajtandó szabadságvesztésre ítélje a bíróság. Ez utóbbi feltételnek megfelelően az elítélt kényszergyógyítása a szabadságvesztés végrehajtása alatt az arra kijelölt büntetés-végrehajtási intézet gyógyító-nevelő csoportjában történik 6 hónapig, kivételesen 1 évig terjedő tartamban. Ha az elítélt a szabadságvesztését kitöltötte, vele szemben a kényszergyógyítás már nem folytatható.

A gyógyító-nevelő csoportokban elhelyezett kényszergyógyításra ítétek száma az 1993. december 31-i határnapon 484; 1995-ben 153; 1997. december végén pedig 211 fő volt.

Szabadságelvonó eljárási, illetve büntetőjogon kívüli intézkedési nemeink jelenleg egyrészt az előzetes letartóztatás, az őrizetbe vétel és az ideiglenes kényszergyógykezelés, másrészt az elzárás és az idegenrendészeti őrizet.

Az *előzetes letartóztatás* elrendelésével, tartamával, megszüntetésével kapcsolatos rendelkezéseket a büntető eljárásjog szabályozza. Az 1987-ben hozott módosítás folytán szűkült e kényszerintézkedés elrendelhetősége, és ezt a tendenciát erősítette az 1989. évi további törvényi módosítás, amely szerint a nemzetközi egyezményeknek

megfelelően a bíróságok hatáskörébe került az előzetes letartóztatás elrendelésének eldöntése már a nyomozati szakban is. Az előzetes letartóztatás végrehajtásáról a büntetés-végrehajtási jogszabályok rendelkeznek. Ennek alapján a kényszerintézkedést büntetés-végrehajtási intézetben kell végrehajtani, vagy a nyomozás befejezéséig rendőrségi fogdában is foganatosítható.

A fogvatartotti népszerűségeen belül a szabadságvesztést töltő elítéltek mellett a legnagyobb arányt az előzetes letartóztatásban lévők képviselik (így pl. 1990-ben 26,4 %, és 1996-ban 27,2 %). 1985-től az előzetesi ráta csökkenése, míg 1990-től enyhe emelkedése figyelhető meg. Abszolút számokban kifejezve 1985-ben 3.958, 1990-ben 3246, 1996-ban 3455, 1997-ben pedig 3660 fő töltötte büntetés-végrehajtási intézetben előzetes letartóztatását.

A letartóztatásban töltött idő átlagos tartama 1997-ben 6-8 hónap volt, azonban egy évet meghaladóan 513 főt, míg két éven túl 89 főt őriztek végrehajtási intézeteinkben.

A bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható terheltet a hatóság (nyomozó hatóság, ügyész vagy bíróság) legfeljebb 72 órára *őrizetbe veheti*, ha tettenérés esetén a személyazonossága nem állapítható meg, avagy ha az előzetes letartóztatás elrendelésének oka áll fenn.

Ideiglenes kényszergyógykezelésnek akkor van helye, ha alaposan lehet következtetni arra, hogy a bíróság büntetőjogi intézkedésként kényszergyógykezelést fog alkalmazni. Erről az eljárási intézkedésről az eljárás minden szakaszában a bíróság határoz. Az ideiglenes kényszergyógykezelés kijelölt egészségügyi intézetben (IMEI) hajtható végre.

Az *elzárás* az 1990-es törvényi módosítást megelőzően a szabálysértési törvényben meghatározott – bűncselekménynek nem minősülő – szabálysértés miatt önállóan alkalmazható szankcióként funkcionált. Jelenleg alkalmazásának egyedüli lehetősége, ha a kiszabott szabálysértési pénzbírságot az elkövető nem fizeti meg, így az átváltoztatható elzárássá. Az átváltoztatásnál jelenleg 100 Ft-tól 1000 Ft-ig terjedő összeg helyébe egy napi elzárás lép, azzal a megszorítással, hogy ezen szabadságkorlátozó intézkedés egy napnál rövidebb és 60 napnál hosszabb nem lehet. Az elzárás végrehajtásáról a hatályos büntetés-végrehajtási joganyag rendelkezik, amely szerint az elzárást büntetés-végrehajtási intézetben vagy rendőrségi fogdában hajtják végre. 1990-ben 30 fő, 1995-ben 215, 1996-ban 174, 1997-ben 172 fő töltötte elzárás büntetését.

Az *idegenrendészeti őrizet* intézményének bevezetésére 1994 májusában került sor. Ettől kezdődően a jogerősen kiutasított külföldivel szemben a kiutasítás biztosítása érdekében rendelhető el 5 nap tartamban ez a jogkövetkezmény. Az őrizet helye szerint illetékes helyi bíróságnak ugyanakkor jogában áll a tartamot meghosszabbítani, 6 hónapon túli elrendelésre azonban csak az illetékes a megyei bíróság jogosult. Végrehajtásának helye elsődlegesen a rendőrségi fogda, kivételesen pedig a büntetés-végrehajtási intézet. A rendelkezésre álló 1995. évi adat szerint ennek az évnek a végén az idegenrendészeti őrizeteselek létszáma 26 fő, 1996-ban 29 és 1997-ben 55 fő volt, ami ezen szabadságkorlátozó jogintézmény bevezetése óta emelkedő tendenciát mutat.

2. A magyar büntetés-végrehajtás szervezeti rendszerének áttekintése

A szabadságelvonással járó szankciókat – a törvényi rendelkezéseknek megfelelően – büntetés-végrehajtási intézetekben hajtják végre. Jelenleg a magyar büntetés-

végrehajtás intézetrendszerre összesen 32 intézetből áll. Ezek között ún. megyei és országos intézetek működnek. A megyei intézetek száma 17, ezek rendszerint a megyei bíróságok mellett működnek és főként az előzetes letartóztatást és az elzárásbüntetést, illetve a rövid tartamú szabadságvesztés-büntetést hajtják végre. A 13 országos büntető intézetben a jogerősen elítélteket helyezik el. Az országos intézetek vegyes jellegűek, azaz közülük 7 fegyház és börtön, 6 pedig börtön és fogház végrehajtásául szolgál.

Ezeneken felül a büntetés-végrehajtási szervezet két speciális intézettel is rendelkezik. Ilyen a kényszergyógykezeléssel összefüggésben már említett Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet és a Büntetés-végrehajtás Központi Kórháza Tökölön.

Az intézetrendszeren belül a női és a fiatalkorú elítéltek elhelyezése külön intézetekben történik.

A büntető intézetek többsége a múlt század végi börtönépítészet terméke. Az egyes intézetekben azonban új épületek, munkacsarnokok, sportlétesítmények stb. egészítik ki a régi épületegyüttest.

A magyar büntetés-végrehajtási intézetek összes férőhely-kapacitása – a jelenleg hatályos végrehajtási előírásoknak megfelelően mérve – mintegy 11.000 (10.988).

Az elmúlt évtizedekben a fogvatartotti, illetve az elítélti létszám jelentős változása volt megfigyelhető. Az 1978–1979-es büntetőjogi és végrehajtási kodifikáció hatására a létszám némileg csökkent, majd az 1980-as évek első felében gyorsan emelkedett a börtönpopuláció: 1985-ben mintegy 30 %-kal haladta meg az 5 évvel ezelőttit (23.016 fő). A börtön népesség számottevő csökkenése 1990-ben az amnesztia hatására következett be. Ezt követően a fogvatartottak létszáma 1991-ben és 1992-ben ismét emelkedett, majd 1993-ban egy kb. 13 %-os csökkenés következett be, ami 1994-ben pár %-kal tovább javult. 1995-ben a börtön népesség – 100.000 lakosra jutó – rátája már 120 volt, azaz sikerült visszatérni az 1990-es állapothoz. A fogvatartotti létszám további csökkenése azonban már nem várható, mert a csökkenés üteme alapján előrelátható, hogy záros határidőn belül ez a tendencia megáll és a börtön népesség e mutatója állandósul. Az IM. Bv. Országos Parancsnokság által közzétett 1996. évre vonatkozó adatok már ezt a feltételezést támasztják alá: december 31-én 12.763 személy volt büntetés-végrehajtási intézményben, ami az 1995. év azonos időszakában regisztrált 12.455 főhöz képest – ha minimálisan is – de emelkedő, illetve hosszabb távon stagnáló tendenciát mutat. Ezt igazolja az 1997. december 31-i adat is, amely szerint a fogvatartotti létszám 13.405 volt, amelyen belül 9.408 az elítéltek és 3.660 az előzetesen letartóztatottak száma.

3. A magyar büntetés-végrehajtás elméleti hátterének (kialakításának) és törvényi szabályozásának áttekintése

A magyar büntetés-végrehajtás fejlődését a második világháború utáni évtizedekben ellentétes szemléleti változások, büntetőpolitikai koncepciók, szervezeti mozgások és nem utolsósorban az ország nehéz gazdasági helyzete határozta meg. Az 1950-es években az erősen leromlott intézményrendszer állapotát és működését tovább rontotta a pönalizálás nagymértékű kiterjesztése, a korábbi magyar jogfejlődéstől idegen szellemű és szervezeti formájú büntetés-végrehajtás. Ennek eredményeként a büntetés-végrehajtás kikerült a társadalmi ellenőrzés alól, törvényessége fellazult.

Jelentős változásokra – párhuzamosan a társadalmi-gazdasági stabilizációval – csak az 1960-as években került sor. 1963-ban ismét az Igazságügyi Minisztérium hatáskörébe került a büntetés-végrehajtási intézmények felügyelete. Az 1966-ban Magyaror-

szágon első ízben megalkotott magas szintű büntetés-végrehajtási szabályozás egy új szemléletű büntetőpolitikai koncepció kialakulásának első lépéseként értékelhető (1966. évi 21. sz. tvr.). Az 1966. évi 21. sz. tvr. mind fokozottabban előtérbe helyezte az elítéltek javítását, nevelését. Az 1970-es években tudományos szinten elismerést nyert a büntetés-végrehajtási jog önállósága, a tételes jogi rendelkezésekben nagy jelentőségre tett szert az elítéltek jogainak szabályozása és a törvényességi garanciák létrehozása.

A jelenlegi, a közép-európai szintű magyar büntetés-végrehajtás működésében egyaránt érvényesülnek a törvényesség és a humanizmus elvei, összefüggésben az elítéltek társadalomba visszavezetését célzó nevelési koncepcióval.

A magyar büntetés-végrehajtás jogforrásainak rendszerében központi helyet foglal el a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról rendelkező *1979. évi 11. sz. törvényerejű rendelet* (Bv. tvr.), amely 1979. július 1-én lépett hatályba, és azóta már többször módosult. Ebben a tvr.-ben foglalt szabályozás sajátossága, hogy kiterjed valamennyi, a Btk.-ban meghatározott büntetés és intézkedés végrehajtására, továbbá az előzetes letartóztatás és az államigazgatási elzárásbüntetés végrehajtására is. 6/1996 (VII. 12.) IM. sz. rendelet tartalmazza a szabadságvesztés-büntetés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának részletes szabályait.

A Btk. 37. § értelmében a *büntetés célja* a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el. E prevenciós feladatok keretében a végrehajtási szabályozás a társadalom védelmét szem előtt tartva, a speciálprevenció célját (a reszocializáció elősegítését) és annak egyik fő eszközét a nevelést emeli ki. A szabadságvesztés végrehajtásának *feladatául* a Bv. tvr. 19. §-a azt írja elő, hogy az ítéletben és a jogszabályban meghatározott joghátrány érvényesítésével és az elítélt nevelésével azt kell elősegíteni, hogy az elítélt a szabadulása után a társadalomba beilleszkedjék és tartózkodjék újabb bűncselekmény elkövetésétől. A büntetés-végrehajtás feladata tehát röviden kifejezve, szintén az elítélt *reszocializációja*. A magyar büntetés-végrehajtás reálisan számol azzal is, hogy az elítéltek egy részénél ez a cél nem, vagy csak részben valósítható meg, ezért nem tagadja a hátrányhatások visszatartó jellegét sem. A szabadságvesztés végrehajtásának egész rendszere, az abban résztvevő szervek összehangolt tevékenysége viszont az elítéltek nevelését kell hogy szolgálja. A nevelés sajátos módszerei az oktatás, a művelődési tevékenység, a közösségi és egyéni foglalkozás, az elítéltek öntevékeny szervezetei, a jutalmazás és a fenyítés.

Egyes szakirodalmi és hivatalos megnyilatkozások azonban arra utalnak, hogy a magyar büntető intézetek újból jelentkező zsúfoltsága ezen reszocializációs és nevelési célkitűzéseket veszélyezteti. Meg kell azt is jegyezni, hogy ez a veszély 1989-től kezdődően enyhült, ugyanis jelentősen csökkent a fogvatartotti létszám. Az 1990-es években ez az arány hullámnak minősíthető, az utóbbi években azonban emelkedés jegyezhető fel. Ezt jelzi az a tény is, hogy 1997. december végén a fogvatartottak létszáma 13.405 fő volt, míg a bv. intézetek összbefogadó képessége 10.977, vagyis a „túltelítettség” 122,1 % volt.

Nem hallgatható el az sem, hogy a büntető intézetek helyzete, felszereltsége, pedagógiai, munkáltatási, kulturális lehetőségei sok helyen napjainkban is elmaradnak a kívánt követelményektől.

Ma már általában elfogadott az a nézet, hogy a büntetés-végrehajtási jog alaprendelkezéseit feltétlenül törvényi szintű szabályozásnak kell biztosítani. Ugyanakkor számos kérdésben az elméleti kérdések tisztázatlansága és a tételes jog ellentmondásai jellemzik a mai joghelyzetet. Így például Horváth Tibor megítélése szerint alapvető probléma az a szemléleti ellentmondás, amely egyrészt a büntetés tett-központú és múlt-

ra irányuló, másrészt a büntetés-végrehajtási jog speciálprevenციót szolgáló, személyiségadekvát, jövőre irányuló szemlélete között fennáll. Problémák eredője a büntetés-végrehajtási jogszabályok túltagoltsága is.

A felnőttekkel szembeni *szabadságvesztés-büntetés*t a Btk. rendelkezéseinek megfelelően, a bíróság által meghatározott fokozatban – fegyházban, börtönben vagy fogházban – és a büntetés-végrehajtási testület által kijelölt intézetben hajtják végre. A bíróság az ítéletben, tehát a büntetés-végrehajtásának megkezdése előtt határozza meg – a Btk-ban megfogalmazott kritériumoknak (a bűncselekmény súlya, jellege, a kiszabott büntetés tartama stb.) megfelelően – a szabadságvesztés végrehajtási fokozatát. Az egyes végrehajtási fokozatok közötti különbségek a végrehajtás eltérő szigorát juttatják kifejezésre. Az egyes fokozatok közötti különbségek az elítélteknek a külvilágtól való elkülönítésében, az elítéltek őrzésében, felügyeletében, a büntető intézetben belüli mozgáslehetőségben, stb. nyilvánulnak meg.

A *büntetés kiszabása során* azonban a bíróság indokolt esetekben eltérhet a törvényben előírt fokozattól, különösen az elkövető személyiségére és a bűncselekmény indítékára figyelemmel.

A *büntetés végrehajtása alatt* tanúsított magatartásra tekintettel a büntetés-végrehajtási bíró úgy is rendelkezhet, hogy a büntetés hátralévő részét eggyel enyhébb vagy szigorúbb fokozatban kell végrehajtani. A szabadságvesztés végrehajtási fokozatának utólagos megváltoztatása iránt a büntetés-végrehajtási intézet tesz előterjesztést a büntetés-végrehajtási bíróhoz. A gyakorlatban a büntetés végrehajtása alatt enyhébb végrehajtási fokozatba az érintett elítéltek kb. 97 %-át, míg szigorúbb végrehajtási fokozatba az elítéltek csupán 3 %-át utalják.

A *fegyházban* az elítélt életrendje a részleteiben is meghatározott, állandó irányítás és ellenőrzés alatt áll. A büntető intézetben csak engedéllyel és felügyelet mellett járhat és zárt zárcsillagokban helyezik el őket. A külső munkában kivételesen és csak akkor vehet részt, ha a külvilágtól a munkavégzés alatt is elkülöníthető. Számarányuk az utóbbi években 35–38 %-ot tett ki (1996-ban ez 35,9 % volt).

A legtöbb elítélt a szabadságvesztés-büntetését *börtön* fokozatban tölti. A börtönben az elítélt az intézet kijelölt területén szabadon járhat. Az elítélt életrendje a börtönben is meghatározott irányítás és ellenőrzés alatt áll, de külső munkában kivételesen részt vehet. Az összes elítélt mintegy 56–60 %-a (1996-ban 56,6 %) tölti büntetését börtönben.

A legenyhébb végrehajtási forma a *fogház*, ahol az elítélt az intézet területén szabadon járhat, szabad idejét belátása szerint használhatja fel, külső munkában részt vehet. Az összes elítélt legkisebb hányada, kb. 5–8 %-a (1996-ban 7,5 %) tölti büntetését fogházban, ezen elítélteknek pedig a nagy részét gondatlan bűncselekmény miatt ítélték el.

A szabadságvesztés végrehajtása során az elítélteket egyedül, ha azonban ennek feltételei hiányoznak, közösen kell elhelyezni. A gyakorlatban sajnos a közös elhelyezés a jellemző.

A fiatalok tekintetében a szabadságvesztésnek csak két végrehajtási fokozata létezik: a börtön és a fogház. A fiatalok szabadságvesztését külön intézetekben hajtják végre.

4. A magyar büntetés-végrehajtás speciális problémakörei

4.1. A fogvatartottak panaszjoga és a végrehajtási döntések bírói kontrollja

A magyar hatályos szabályozás értelmében az elítélt jogosult a büntetés-végrehajtási intézetben és a büntetés-végrehajtástól független szervhez közérdekű bejelentés, panasz, kérelem és jognyilatkozat előterjesztésére.

A fogvatartott a fogvatartásával összefüggő ügyében hozott döntés ellen, illetve annak elmulasztása esetén a büntetés-végrehajtási intézet parancsnokához fordulhat *panasszal*. A panasz előterjesztésére a döntés közlésétől, illetve elmulasztásától számított 15 nap áll rendelkezésre. A hatályos szabályozás értelmében a panasz elbírálására nyitva álló határidő ugyancsak 15 nap, de ez indokolt esetben 30 nappal meghosszabbítható. Amennyiben a fogvatartott a döntéssel nem ért egyet, joga van fellebbezni a büntetés-végrehajtó bíróhoz, illetve keresettel fordulni a bírósághoz.

A fogvatartott ezen túlmenően a fogvatartásával kapcsolatos ügyében *közvetlenül fordulhat külső szervekhez is*:

- a) a büntetés-végrehajtás keretén belül hozott döntés ellen meghatározott esetekben fellebbezéssel élhet a bv. bíróhoz és keresettel a bírósághoz;
- b) a büntetés-végrehajtás törvényességi felügyeletét ellátó ügyészhez, és kérheti az ügyész általi meghallgatását;
- c) fogvatartása alatt gyakorolható állampolgári jogának sérelme esetén az állampolgári jogok országgyűlési biztosához, illetve a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosához;
- d) személyes adatainak kezelésével, közérdekű adatok megismeréséhez fűződő jogainak gyakorlásával összefüggő jogsérelem esetén az adatvédelmi biztost keresheti meg;
- e) kérelemmel és panasszal fordulhat a külön jogszabályban megjelölt nemzetközi szervezetekhez.

A közérdekű bejelentéssel kapcsolatban az általános elv az, hogy ilyen esetekben az intézet vezetője /parancsnoka/ köteles az ügyet megvizsgálni és döntését közölni az elítélttel. Amennyiben pedig a bejelentés vagy javaslat elintézése nem tartozik a hatáskörébe, köteles a bejelentést a jogosult szervnek megküldeni.

Az elítélt panaszának a sérelmezett intézkedés végrehajtására nincs halasztó hatálya.

A büntetés-végrehajtási intézmények működésének *törvényességi felügyeletét az ügyészségek látják el*. Az ügyész a büntetés-végrehajtás törvényességének felügyelete során ellenőrizheti a büntető intézetekben és a rendőrségi fogdában az előzetes letartóztatás, a szabadságvesztés és az őrizet végrehajtásának törvényességét. Ennek érdekében az illetékes ügyész törvényességi vizsgálatokat tarthat, a hivatalos iratokba betekinhet, meghallgathatja a fogvatartottakat, felülvizsgálhatja a határozatok végrehajtásával kapcsolatos panaszokat.

A magyar jogrendszer 1979 óta ismeri a *büntetés-végrehajtási bíró* jogintézményét. A büntetés-végrehajtási bíróság feladatait a megyei (fővárosi) bíróságokon működő büntetés-végrehajtási bíró látja el. A bv. bíró működése egyrészt bírói-ítélkező, másrészt igazgatási jellegű és tartalmú döntésekkel jellemezhető. A hatáskörébe tartozó döntések:

A szabadságvesztés-büntetés végrehajtásával összefüggésben: a szabadságvesztés végrehajtási fokozatának megváltoztatása, a végrehajtási fokozat utólagos meghatározá-

sa a fiatalokéként elítélt 21. életévét betöltő személy esetén, a magánelzárás fenyítést kiszabó határozat elleni fellebbezés elbírálása, az ún. enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazása, a feltételes szabadságra bocsátás, a feltételes szabadság megszüntetése.

Továbbá szintén a bv. bíró hatáskörébe tartozik a közérdekű munkával kapcsolatban más munkahely kijelölése a közérdekű munka végrehajtására, az ilyen közérdekű munka végrehajthatósága megszűnésének a megállapítása, valamint a közérdekű munka átváltoztatása szabadságvesztésre.

A pártfogó felügyelettel kapcsolatban a pártfogó felügyelet elrendelése, meghosszabbítása, megszüntetése, továbbá az előirt magatartási szabályok megváltoztatása.

A fiataloké javítóintézeti nevelése esetén dönthet a tanulmányok folytatásáról a javítóintézetben, az elbocsátásról és az ideiglenes elbocsátás megszüntetéséről.

Kifejezetten a büntetés-végrehajtás ellenőrzésére szakosodott *ombudsman* nem működik hazánkban, de az emberi jogok biztosítása terén kiegészítő és helyettesítő jogvédelmet gyakorol. Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa részéről 1997-ben a magyar bv. intézetekben összesen 21 esetben kezdődött, illetve történt vizsgálat. Az eddigi vizsgálatok azt bizonyították, hogy a végrehajtás alapvetően törvényes, az ombudsmani ajánlások elsősorban a jogi szabályozás és a végrehajtási feltételek továbbfejlesztésére vonatkoztak.

4.2. *A magyar büntetés-végrehajtás politikai kontrollja*

Magyarországon a büntetés-végrehajtás, mint fegyveres testület az elmúlt évtizedekben a kormány Honvédelmi Bizottságának a közvetlen ellenőrzése alá tartozott. 1988 nyaráig ez a bizottság kb. félévenként tüzte napirendre a büntetés-végrehajtással – főképpen pénzügyi kihatású intézményi és a személyi állomány létszámával – kapcsolatos kérdéseket.

A korábban működött Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) pártirányítása az ún. Koordinációs Bizottságnak évenkénti ülései útján történt. Ebben a bizottságban az MSZMP Központi Bizottságának a fegyveres testületekkel foglalkozó képviselői, továbbá a Honvédelmi Bizottság és az Igazságügyi Minisztérium képviselői együttesen tekintették át a büntetés-végrehajtás helyzetét. Az előbb említett mindkét bizottság (Honvédelmi és a Koordinációs) azóta már megszűnt és megszűnt az MSZMP hatalmi monopóliuma is. A büntetés-végrehajtás irányításával kapcsolatos jogositványokat az Igazságügyi Minisztérium vette át és gyakorolja.

1950 után, egészen 1989-ig a magyar parlament elé nem került a büntetés-végrehajtás helyzete, 1989-ben azonban a parlament a büntetés-végrehajtást is érintő több jogintézménnyel kapcsolatos javaslatot tárgyalt és törvényt is alkotott.

Magyarországon az 1990-es években – a rendszerváltozás óta – a rendvédelmi szervezetek, így a büntetés-végrehajtás közvetlen politikai irányítása és ellenőrzése megszűnt. Az állami szervezetek feletti politikai kontrollt jelenleg a magyar alkotmány előírásainak keretében az Országgyűlés bizottságai útján gyakorolja. Az 1990-es években a korábban is meglévő szakmai és törvényességi ellenőrzés mellett kiszélesedett a büntetés-végrehajtás bírósági kontrollja, létrejött az alkotmányos jogok védelmére az ombudsman intézménye és előkészületek történtek a börtönök társadalmi ellenőrzési rendszerének bevezetésére is.

1950 óta a magyar büntetés-végrehajtás társadalmi ellenőrzésének nincs gyakorlati jelentősége, jóllehet a büntetés-végrehajtás területén is fontos a társadalom ellenőrző

szerepének növelése, a társadalmi nyilvánosság teljessé tétele. A közeljövőben szükségesnek kell tartani a magyar büntetés-végrehajtás társadalmi felügyeletének újbóli bevezetését

4.3. A fogvatartottak orvosi, egészségügyi ellátása

A fogvatartott jogosult egészségügyi ellátásra és a büntető intézet egészségügyi szolgálata, orvosa gondoskodik a fogvatartottak egészségének megóvásáról és a beteg fogvatartottak gyógyításáról. Az elítéltek egészségének védelmére és egészségügyi ellátására általában az egész társadalomra irányadó egészségügyi jogszabályok érvényesülnek. Az eltérések közé tartozik az a szabály, hogy az elítélt köteles magát alávetni a szükséges orvosi vizsgálatnak és gyógykezelésnek; továbbá, hogy az önhibáján kívül nem dolgozó elítéltnak gyógyszeres és gyógyászati segédeszközt a büntetés-végrehajtási intézet térítés nélkül biztosítja. Speciális vonás az is, hogy az elítéltek egészségügyi ellátását a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága irányítása alá tartozó gyógyintézetek, valamint a büntető intézetek egészségügyi szolgálata végzi. A beteg fogvatartott kezelését a végrehajtási intézet orvosa kezdi meg, szükség esetén (ha az egészségügyi ellátás helyben nem oldható meg, vagy sürgősségi esetről van szó) igénybe vehető az illetékes egészségügyi intézmény, illetve a büntetés-végrehajtás központi kórháza. Műtét csak az elítélt előzetes felvilágosítása és hozzájárulása után hajtható végre. A kizárólag kórházban elvégezhető műtéthez az elítélt írásbeli hozzájárulása szükséges, kivéve az életveszély elhárításának az esetét, avagy ha a beteg akaratnyilvánításra képtelen állapotban van. 1997-ben bv. egészségügyi intézetben fekvő beteg ellátásban közel 5400 fogvatartott részesült, nem bv. egészségügyi intézményben pedig 264 fő.

A fogvatartottak egészségi állapotában évek óta hanyatlás figyelhető meg. Kiemelkedően magas az idegrendszeri megbetegedések száma, 1997-ben 21.753 fő fordult ilyen problémával orvoshoz. Ugyancsak 1997-ben 26 fogvatartott hunyt el gyógyíthatatlannak minősíthető betegség miatt, öngyilkosságot 5 fő követett el.

Amennyiben az elítélt az étkezést megtagadja, úgy el kell különíteni és orvosi kontroll mellett kell kezelni, illetve szükség esetén mesterséges táplálásban kell részesíteni. A mesterséges táplálás időpontját az orvos határozza meg. Az étkezés megtagadása (az egyéni éhségstrájk) fegyelmi vétség és a fegyelmi büntetés kiszabása az intézet parancsnokának a hatáskörébe tartozik. A kollektív étkezés-megtagadás bűncselekményt képez (Btk. 246. §: fogolyzandulás).

Meghatározott elítéltek (pl. a korlátozott beszámítási képességű, személyiségzavarban szenvedő elítéltek, alkoholelvonásra szoruló elítéltek) speciális kezelését szolgálja a szabadságvesztés végrehajtása során a gyógyító-nevelő csoportok létrehozása. 1995. december 31-i adat szerint nyolc intézmény látott el ilyen feladatot. Az ilyen csoportokban az elítéltek kb. 5–6 %-át helyezik el.

Az AIDS betegség elterjedését minden fogvatartottra kiterjedő szűrővizsgálattal ezideig sikerült meggátolni.

4.4. A fogvatartottak munkáltatásának problémái

Az elítéltek társadalomba való visszavezetése érdekében a magyar büntetés-végrehajtás egyik alapelve az elítéltek társadalmilag hasznos munkáltatása és annak

megfelelő díjazása. Ez a Alkotmányban minden állampolgár számára biztosított munkához való jog sajátos megjelenése a büntetés-végrehajtás területén. Az elítélteknek a társadalomba való visszavezetése hasznos munkáltatás keretében reális cél. Ebben az értelemben határozza meg a Bv. tvr. [44. § (1) bek.] a munkáltatás céljaként azt, hogy elősegítse az elítélt testi és szellemi erejének fenntartását, lehetőséget adjon a szakmai gyakorlottság megszerzésére és fejlesztésére, és ezáltal megkönnyítse a társadalomba való beilleszkedését.

A Bv. tvr. szabályozása értelmében az elítélt kötelessége a számára kijelölt munka megfelelő elvégzése. Ugyanakkor az elítélt nem csak köteles, hanem jogosult is a társadalmilag hasznos munka végzésére és a munka mennyiségének és minőségének megfelelő jövedelemre Bv. tvr. és munkavédelemre.

Az elítéltnak a munkavégzéssel kapcsolatos jogaira és kötelezettségeire a munkajog általános rendelkezései az irányadók, a büntetés-végrehajtás sajátosságaiból fakadó eltérésekkel. Az egyik ilyen eltérés az, hogy az elítélt munkáltatása esetén nem munkaviszonyról, hanem sajátos büntetés-végrehajtási jogviszonyról van szó. Ezért az elítéltnak a végrehajtás során munkában töltött ideje nem számít be a nyugdíj-jogosultságba. Más vonatkozásban viszont az elítélt munkáltatásából fakadó egyéb jogok közelítenek az általános munkajog szabályaihoz. Így pl. az elítélt munkaideje megegyezik a munkajogi rendelkezésekben megállapított munkaidővel, vagyis az elítélt heti munkaideje általában 40 óra. Az elítéltet továbbá egy évi munkavégzés esetén 20 munkanap fizetett szabadság illeti meg.

Az elítéltek munkáltatása jelenleg az igazságügyi miniszter által alapított gazdasági társaságok, illetve a végrehajtási intézet mint költségvetési szerv keretében történik.

Az elítéltet az elvégzett munkáért munkadíj illeti meg a szabad munkavállalókra érvényes bértarifák alapján. A gyakorlatban azonban az elítéltek díjazása lényegesen alacsonyabb, mint a szabad munkavállalóké a hasonló munkakörökben, tekintettel arra, hogy az elítéltek ellátásáról az állami költségvetés gondoskodik. Erre is figyelemmel jelenleg az elítéltek munkadíja a szabad munkavállaló legalacsonyabb munkabére kb. egyharmadának felel meg. 1988-ban az elítéltek átlagkeresete havonta 2500 Ft volt, míg a szabad munkavállalóké több mint 8000 Ft. 1996-ban az elítéltek havi bruttó átlagkeresete 4800–5900 Ft között mozgott. 1997-ben a fogvatartottak átlag munkadíja 5.759 Ft/fő/óra volt. Ugyancsak 1997-ben a gazdasági társaságoknál foglalkoztatottak átlagos létszáma 4.046 fő volt, míg a költségvetési rendszerben 3.020 főt foglalkoztattak.

4.5. A fegyelmi és a biztonsági intézkedések

A büntetés-végrehajtás rendjét vétkesen megsértő elítélttel szemben – nevelése, valamint a büntetés-végrehajtás rendjének biztosítása érdekében – fenyítés (fegyelmi büntetés) alkalmazható. A Bv. tvr. szerint a legenyhébb fenyítés a feddés, míg a magán-elzárás a legsúlyosabb fegyelmi büntetés. Emellett alkalmazható a személyes szükségletekre fordítható összeg csökkentése is.

A *magán-elzárás* fegyházban 30, börtönben 20, fogházban 10 napig terjedhet. A magán-elzárást külön zárkában, szigorított feltételek mellett hajtják végre és az elítélt egyedül tölti büntetését. A magán-elzárás esetén az elítélt nem küldhet és nem kaphat csomagot, nem fogadhat látogatót, személyes szükségletére nem vásárolhat és nem veheti igénybe a végrehajtási intézet művelődési és sportolási lehetőségeit sem. A hatályos Bv. kódex ugyanakkor lehetőséget teremt arra, hogy az elmaradt látogatás, csomagkül-

demény és a személyes szükségletre történő vásárlás a magánelzárás-fenyítés végrehajtása után pótolható legyen. 1993 óta a magánelzárást kimondó határozat ellen az elítélt a bv. bíróhoz élhet fellebbezési jogával, amely fellebbezésnek a végrehajtásra halasztó hatálya van. 1997-ben 1.661 esetben történt magánelzárás foganatosítása.

Az elítélt fegyelmi felelősségre vonására a végrehajtási intézet vezetője és helyettese, a nevelési szolgálat vezetője és a nevelő jogosult.

A biztonsági intézkedések körébe tartoznak – a 6/1996. (VII. 12.) IM sz. rendelet értelmében – a biztonsági elkülönítés, a különleges biztonsági körletbe helyezés, mozgást korlátozó eszközök alkalmazása, személymotosás, biztonsági ellenőrzés és biztonsági szemle. Rendkívüli esemény közvetlen veszélye esetén a zárkaajtók zárva tartása és egyes elítélti jogok gyakorlásának felfüggesztése rendelhető el.

Az intézet rendjét veszélyeztető elítéltet a fegyelmi eljárás idejére el lehet különíteni. A dühöngő, valamint az ön- és közveszélyes magatartású elítéltet megnyugvásiág speciális helyiségben kell elkülöníteni és haladéktalanul orvosi vizsgálatnak kell alávetni.

A személymotosás és a biztonsági ellenőrzés arra irányul, hogy az elítélttől az olyan tárgyat elvegyék, amelyet jogtalanul tart magánál.

Kényszerítő eszköz előzetes figyelmeztetés után az elítélt őrzését vagy biztonságát fenyegető veszély elhárítása érdekében alkalmazható a cél eléréséhez szükséges eszközzel és ideig. A Bv. tvr. előírása szerint a végrehajtási testület tagja hivatásának jogszerű teljesítése során az intézkedéseinek a megengedett kényszerítő eszközök alkalmazásával is jogosult érvényt szerezni. A büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény ugyanakkor kimondja, hogy ez csak akkor érvényesíthető, ha más nem vezetne eredményre. A kényszerítő eszközök a következők lehetnek: testi kényszer, bilincs, könnygáz, elektromos sokkoló eszköz, gumibot, szolgálati kutya, és a lőfegyverhasználat.

Kényszerítő eszköz fogvatartottal szemben csak akkor alkalmazható, ha

- a) a fogvatartott a büntetés-végrehajtási szerv rendjét, biztonságát sértő vagy veszélyeztető magatartást tanúsít,
- b) bármely személy életét, testi épségét, személyi szabadságát sérti vagy veszélyezteti,
- c) bűncselekmény megakadályozása érdekében szükséges.

Ugyancsak az 1995. évi CVII. törvény rendelkezik a legsúlyosabb kényszerítő eszköz, azaz a lőfegyverhasználat szabályairól.

1997-ben 233 fogvatartottal szemben alkalmaztak kényszerítő eszközt. Ezek zöme – a korábbi évekhez hasonlóan – testi kényszer, illetve bilincs alkalmazásában merült ki. Szerencsére lőfegyvert nem kellett használni. A kényszerítő eszközök alkalmazását kiváltó főbb okok az ellenszegülés, a köz- és önveszélyes magatartás.

4.6. Látogatás és a külvilággal való más kontaktusok

Az elítéltek kapcsolattartási joga a reszocializáció gondolatából következik, de a büntetés-végrehajtásnak is érdeke az elítéltek emberi és társadalmi kapcsolatainak fenntartása és ápolása.

A látogatás gyakoriságát a Bv. tvr. a végrehajtási fokozatok szerint már nem differenciálja, hanem egységesen kimondja, hogy legalább havonként jogosult látogató fogadására. Az elítéltet hozzátartozói, valamint az általa megjelölt és az intézet által

engedélyezett és annak biztonságára veszélyt nem jelentő más személyek is látogathatják. A végrehajtási intézet vezetője határozza meg a látogatás időtartamát azzal, hogy ezen időtartam 30 percnél rövidebb nem lehet, illetve kérelemre újabb 30 perccel meghosszabbítható. Emellett jutalomként alkalmanként a látogatás 1 órával ugyancsak meghosszabbítható.

Az elítélt egy alkalommal két felnőtt személy és még két kiskorú gyermeke látogatását fogadhatja.

A házastársi látogatások fogadására szolgáló speciális bv. intézmények nem léteznek Magyarországon, tehát a végrehajtási személyzet távollétében intimlátogatás nem lehetséges. Az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazása esetén viszont az lehetséges, hogy az elítélt a látogatóját a bv. intézeten kívül is fogadja.

A kapcsolatok ápolását szolgálja a *levelezés* biztosítása is. Az elítélt levelezés útján korlátozás nélkül érintkezhet hozzátartozóival, továbbá az általa megjelölt és az intézet által engedélyezett más személyekkel. Az elítélt levelezési joga semmilyen vonatkozásban nem korlátozható. Az elítélt levelezése viszont szűrőpróbaszerűen ellenőrizhető.

Az elítélt legalább havonta kaphat és küldhet csomagot. A kapcsolattartás formái 1993-tól a telefonhasználattal egészültek ki. A telefonbeszélgetésre a levelezésre vonatkozó elírások irányadóak.

4.7. A büntetés-végrehajtás nyitottsága

A büntetés-végrehajtás nyitottsága alatt általában nyitott vagy félig nyitott intézeteket értenek, amelyekben nem vagy csak korlátozott intézkedéseket tesznek a szökések ellen. Ebben az értelemben a magyar szabályozás kifejezetten nyitott végrehajtást nem ismer. Magyarországon a fogházak hasonlítanak a nyitott intézetekhez, ugyanis ez a legenyhébb végrehajtási mód, ahol az elítéltek az intézet területén szabadon mozoghatnak és a szabad időt is messzemenően szabadon alakíthatják.

A külvilággal való közvetlen kapcsolattartást, a külvilág felé nyitást segíti elő a végrehajtási szabadság. A magyar szabályozás szerint az elítélt jutalomként rövid tartamú eltávozást kaphat és kimaradása engedélyezhető.

A rövid tartamú eltávozásra jelenleg mindhárom végrehajtási fokozat esetén lehetőség van, az eltávozás tartama azonban eltérően alakul. Ez az időtartam fegyház esetén évente maximum 5 nap, börtönben legfeljebb 10 nap, fogházban és átmeneti csoportban pedig maximum 15 nap lehet, ami a szabadságvesztés időtartamába beszámít. Az elmúlt 5 évre visszatekintve 2777 és 4739 között mozgott az évente engedélyezett eltávozások száma. A visszatérés szabályai ellen vétők aránya nem számottevő: így pl. 1996-ban 3554 fő részesült rövid tartamú eltávozásban, közülük 203-an nem jelentek időben a végrehajtási intézetben.

A végrehajtás nyitottsága felé mutató másik jutalmazási forma a *kimaradás*, amely a Bv. kódex értelmében elsősorban a családi kapcsolatok fenntartását és a szabadság utáni életre való felkészülést célozza. Kimaradása annak az elítéltnak engedélyezhető, aki a szabadságvesztés-büntetéséből fegyház esetén büntetésének legalább a felét, börtönben legalább 6 hónapot, fogházban pedig legalább 3 hónapot kitöltött. A rövid tartamú eltávozáshoz hasonlóan ezen jutalmazási forma az átmeneti csoportba helyezett elítéltek esetében is alkalmazható. A Bv. tvr. meghatározza a kimaradás tartamát is, amely esetenként a 24 órát nem haladhatja meg.

Az 1993. évi módosítás óta az elítéltnak arra is módja van, hogy felügyelettel vagy anélkül meglátogassa súlyosan beteg hozzátartozóját, illetve részt vehet annak temetésén.

Az elítéltnak intézetben kívüli foglalkoztatására a magyar szabályozás is lehetőséget biztosít, az engedélyezés a végrehajtási fokozat függvényében történik.

4.8. Feltételes szabadságra bocsátás: törvényi szabályozás és gyakorlat

A szabadságvesztésből a szabadlábra helyezés történhet:

- a kiszabott szabadságvesztés-büntetés tartamának lejártakor,
- feltételes szabadságra bocsátással,
- a szabadságvesztés végrehajtásának félbeszakításával, és
- kegyelemmel.

Ezen szabadítási lehetőségek közül nagy jelentősége van a *feltételes szabadságra bocsátásnak*, hiszen ez a jogintézmény a bíróság számára – a büntetéskiszabáshoz képest – korrekciós lehetőség, az elítélt számára pedig perspektívát nyújt, és átmenetet, próbatélt is jelent a reszocializálásához.

A feltételes szabadságra bocsátás alkalmazásának *objektív feltétele* a szabadságvesztés meghatározott tartam-részének a kitöltése. A feltételes szabadságra bocsátás időpontja a végrehajtási fokozatokhoz igazodik. Ennek megfelelően fegyházban a büntetésnek legalább négyötöd; börtönben legalább háromnegyed; fogházban pedig legalább kétharmad részét kell kitölteni, minden esetben azonban legalább 30 napot.

Kecsező prognózisban megnyilvánuló *feltétel* az elítéltnak a büntetés végrehajtása alatt tanúsított kifogástalan magatartása, és erre figyelemmel az a feltételezés, hogy a büntetés célja további szabadságelvonás nélkül is elérhető. A gyakorlatban a feltételes szabadságra bocsátásról szóló döntésnél döntően a speciálpreventív faktorok játszanak szerepet.

A *Btk. 1997. évi módosítása* vezette be azt az *új rendelkezést*, amely *kibővítette* a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét. E szerint, ha 3 évnél nem súlyosabb szabadságvesztést szab ki a bíróság, rendelkezhet akként, hogy a feltételes szabadságra bocsátásra már a büntetés felének letöltése után sor kerülhet különös méltánylást érdemlő esetben. Ezen szabály nem alkalmazható többszörös visszaeső esetében.

A Btk. értelmében *nem bocsátható feltételes szabadságra*

a) akit olyan szándékos bűncselekmény miatt ítéltek szabadságvesztésre, amelyet korábbi végrehajtandó szabadságvesztésre ítélese után, a végrehajtás befejezése előtt követett el,

b) aki a szabadságvesztésből legalább harminc napot nem töltött ki.

Külön szabályok vonatkoznak az *életfogytig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátásra*. A Btk. 1997. évi módosítása nyomán a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontjának megállapítására két időtartam-keret szolgál: egyrészt az életfogytig tartó szabadságvesztéssel fenyegetett ún. elévülhető bűncselekmények tekintetében a bíróság az ítéletében 15–25 év között határozhatja meg a minimálisan letöltendő időtartamot, másrészt az el nem évülő büntettek esetében 20 és 30 év között. Mivel azonban a bírói gyakorlat az életfogytig tartó szabadságvesztést csak az emberölés minősített eseteinél alkalmazza, – amelynek a büntethetősége nem évül el – így a legsúlyosabb büntetésből történő feltételes szabadságra bocsátás gyakorlatilag főszabályként a 20 és 30 év közötti időtartam kiállása után lehetséges.

A feltételes szabadságra bocsátásról a büntetés-végrehajtási bíró a végrehajtási intézet előterjesztése alapján az elítélt meghallgatása után határoz. A feltételes szabadságra bocsátás a gyakorlatban bevált intézménynek tekinthető.

Az elítéltek beilleszkedését segíti a büntetés-végrehajtás *fokozatossága*. A fogvatartás körülményeinek fokozatos közelítését a szabad élet körülményeihez a magyar szabályozás több jogintézménnyel segíti elő. Ezek közé tartozik a már taglalt feltételes szabadságra bocsátás, az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazása, az enyhébb végrehajtási fokozatba helyezés, továbbá az átmeneti csoportba helyezés.

Az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazásának törvénybe iktatásával a bv. kódex 1993. évi novellája félszabad intézményt vezetett be. A törvényi rendelkezések szerint: ha az elítélt a fogházban végrehajtandó szabadságvesztésből legalább három hónapot, illetőleg ha a börtönben végrehajtandó szabadságvesztésből legalább hat hónapot kitöltött, a büntetés-végrehajtási bíró úgy rendelkezhet, hogy a fogház-, illetőleg a börtön végrehajtásának szabályainál enyhébb szabályok alkalmazhatók.

Ebben az esetben:

- a büntetés-végrehajtási intézetből huszonnégy órát, kivételesen negyvennyolc órát meg nem haladó időre, havonta legfeljebb négy alkalommal eltávozhat, azokon a napokon, amelyekken nem végez munkát;
- a személyes szükségletére fordítható pénzt készpénzben is megkaphatja, és azt a büntetés-végrehajtási intézeten kívül költheti el;
- a látogatóját a büntetés-végrehajtási intézeten kívül is fogadhatja;
- ha a büntetés-végrehajtási intézeten kívül dolgozik, a felügyelete mellőzhető.

Az enyhébb végrehajtási szabályok alá helyezettek száma 1997-ben 1.168 fő volt.

A hosszú szabadságvesztésre ítélték szabadulásra való felkészítését szolgálja az *átmeneti csoportba helyezés*, amelynek a börtönártalmak korrigálása és a szabadulást követő beilleszkedéshez történő segítségnyújtás a célja. Az átmeneti csoport, elnevezésének megfelelően, átmenetet képez a fegyház és a börtön fokozat, valamint a szabad élet viszonyai között. Az átmeneti csoportba helyezés általános törvényi feltétele az, hogy az elítélt büntetését fegyház vagy börtön fokozatban töltsen, és abból legalább 5 évet már kitöltött. A fenti feltételek megléte esetén az elítéltet a várható szabadulása előtt legfeljebb 2 évvel lehet átmeneti csoportba helyezni, erről pedig a végrehajtási intézet parancsnoka dönt. Az átmeneti csoportban a végrehajtás szabályai lényegesen enyhébbek, mint a börtön, illetve fegyház fokozatban. Így pl. jutalomként évi 15 nap rövid tartamú eltávozásra van lehetőség, az elítélt az intézet kijelölt területén szabadon mozoghat, a szabadidejüket maguk szervezik, munkáltatásuk jórészt az intézeten kívül, szabad munkavállaló mellett történik.

Az átmeneti csoport létszámadatait illetően csökkenő tendencia figyelhető meg: míg 1993 végén 140 fő volt a összlétszám, addig 1996. december 31-én 41 fő.

A büntetés-végrehajtása alatt tanúsított kifogástalan magatartás esetén a bíróság úgy rendelkezhet, hogy a büntetés hátralévő részét eggyel enyhébb fokozatban kell végrehajtani. A végrehajtási fokozat megváltoztatásának lehetősége komoly ösztönzője lehet az elítélt kedvező előmenetelének, együttműködési készsége fokozásának.

5. Speciális elítélti csoportok és életfeltételeik

Magyarországon nem létezik *különlegesen nagy biztonságú büntetés-végrehajtási intézet*. A fegyház mint a legszigorúbb magyar végrehajtási forma általában

megfelelő biztonságot nyújt. Egyébként pedig a büntetés végrehajtási intézet vezetője fokozott elővigyázatosságból kifejezetten biztos őrizeti helyiségeket alakíthat ki az olyan elítéltek számára, akiknél különleges biztonsági intézkedések érvényesítése indokolt, így pl. kitörés, szökés elhárítása érdekében. Nagy biztonságú körletek és cellák viszont léteznek meghatározott intézményeken belül.

A *politikailag motivált* bűncselekmény miatt *elítéltek* elhelyezése Magyarországon nem igényel különleges biztonságot. 1989. júliusában összesen 19 elítélt volt található a magyar fegyházakban, akiket állam elleni bűncselekmények – így pl. kémkedés – miatt ítélték el. Azóta ez a szám lényegesen csökkent.

A magyar büntetés-végrehajtásban a *női fogvatartottak* aránya viszonylag csekély. A női elítéltek aránya az 1980-as évtizedben 7–8 % körüli volt, az utóbbi években ez 5–6 %. A női fogvatartottaknak több mint a fele cigány családból származik. Ez a tény komoly problémát jelent a magyar büntetés-végrehajtás számára. A felnőtt női elítéltek elhelyezésére egy kifejezetten női országos büntető intézet (Kalocsán fegyház és börtön intézet működik, ahol az összes női elítélt kb. fele tölti büntetését), továbbá több megyei intézet szolgál.

A női fogvatartottakra vonatkozóan speciális előírások is érvényesülnek, így pl. a terhességre, terhesség-megszakításra, munkavédelemre vonatkozóan. Nőkkel szemben a kényszerítő eszközök alkalmazása is korlátozott, pl. lőfegyver nem használható.

A *fiatalkorúak büntetés-végrehajtásáról* a Bv. tvr. 48–53. §-ai és a 6/1996. (VII. 12.) IM. rendelet 207–220. §-ai rendelkeznek. Szabadságvesztést fiatalokkal szemben a fiatalkorúak külön végrehajtási intézetében (börtönben vagy fegyházban) fogantatják. A fiatalkorú elítéltek számára egy fiú-intézet működik Tökölön, 1997-től kezdődően pedig regionális bv. intézet létesült Kecskeméten, szintén a férfi fiatalkorúak számára. A leányok két büntető intézet részlegében töltik büntetésüket. A fiatalkorú elítéltek részesedése nem számottevő és az arányuk is csökkenő: az 1988. évi 5,4 %-ról 1996-ban 3,1 %-ra esett vissza.

A fiatalkorúak büntetés-végrehajtásában az elítélt a 21. életévig maradhat.

Az 1987. évi Btk-novella óta a kényszergyógyítás Btk. 75. § szerinti intézkedését nem csupán az alkoholisták, hanem más szenvedélybetegek esetében is lehet elvileg alkalmazni. Jelenleg a kábítószerrel történő visszaélések száma még viszonylag csekély, de a kábítószer-bűncselekmények száma emelkedő tendenciát mutat. Ezért indokolt a kábítószerrel függő bűnelkövetők gyógyításának a lehetővé tétele. Az 1987. évi Btk. módosítás azonban még nem lépett hatályba, mert a büntetés-végrehajtásnál a kábítószer-élvezők és a kábító hatású anyagot fogyasztó elítéltek kényszergyógyításának mind a tárgyi, mind a személyi feltételei hiányoznak.

Az 1980-as évek végétől a határok megnyitásával Magyarország korábbi évtizedekben nem tapasztalt mértékben vált befogadó, illetve tranzitországgá. Mindez az 1990-es évek elejétől a *külföldi* elkövetők, illetve *elítéltek* arányának dinamikus emelkedésével járt, és várható, hogy ez a tendencia tovább folytatódik. 1993. év végén a külföldi fogvatartottak létszáma összesen 383 fő, míg 1996 végén 622 fő volt. Ez utóbbi esetben 622 fő közül az előzetes letartóztatottak száma 366 fő volt. 1997 végén 638 idegen állampolgárt tartottak fogva hazánkban. A külföldi fogvatartottak többsége román állampolgárságú.

A *cigány fogvatartottak* arányát csak óvatos becslés alapján lehet megemlíteni. A cigány fogvatartottak részesedését az összes fogvatartott kb. 40–45 %-ra becsülik. Főként a fiatalkorúak és a női fogvatartottak közül származnak sokan cigány családból.

6. Véggözetkeztetések és reformjavaslatok

A magyar büntetés-végrehajtás fejlődésének tendenciája szoros összefüggésben van azokkal a demokratikus jogállamiság kiépítésére irányuló törekvésekkel, amelyek a magyar jogrendszer átalakulását napjainkban is jellemzik. Széleskörű kodifikációs munkálatok indultak meg a büntető igazságszolgáltatás területén az 1980-as évek végétől kezdődően. Ebben a folyamatban indokolt egy korszerű büntetés-végrehajtási koncepció, illetve egy egészében új Bv-kódex kidolgozása, amelynek támaszkodnia kell egyrészt a magyar büntetés-végrehajtási politika eddigi jó hagyományaira és tapasztalataira, másrészt pedig az európai bevált megoldásokra. Így ennek során feltétlenül érvényesíteni kell a humanizmus elvét szoros összefüggésben az elítéltek emberi és állampolgári jogainak messzemenő elismerésével. A büntetés-végrehajtás hatékonyságának fokozása érdekében a reszocializáció folyamatát össze kell kapcsolni az utógondozás és a szociálpolitika eszközeivel. Tovább kell fokozni a büntetés-végrehajtás fokozatosságából eredő előnyöket és szervezeti megoldásokat. Célszerűnek tűnik a nyitott és a félig nyitott jellegű végrehajtási intézetek kialakítása. Ennek a rendszernek igen fontos részeként jelentkezik a büntetés-végrehajtási jog továbbfejlesztése és újrakodifikálása, amit eddig első sorban az 1993. évi XXXII. törvény és az 1995. évi CVII. törvény segített elő.

A büntetés-végrehajtási jogszabályok egyik fő feladata az elítéltek emberi és állampolgári jogainak szabályozása és védelme, következetesen kiépített garanciarendszer segítségével. Ebben jelentős a szerepe a büntetés-végrehajtási bíróság intézményének, amely megköveteli a jelenlegi hatáskörének kiszélesítését. Elkerülhetetlen a végrehajtási intézmények törvényességi, jogi, társadalmi, illetve hatékony működése felügyeletének megfelelő biztosítása. Ez jól funkcionál az ügyészségi és az ombudsmani vizsgálatok tekintetében, de még hiányzik a társadalmi ellenőrzés érvényesítése.

Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy a magyar büntetés-végrehajtás fejlődésének tendenciáit több tényező is jelentősen korlátozza. Ilyen első sorban az ország gazdasági helyzete. További jelentős tényező a bűnözés növekedésének a ténye, amely a következő éveket is várhatóan jellemezni fogja. A közvélemény is szigorú elrettentő jellegű ítélezkést követel. A másik oldalról viszont azt kell figyelembevenni, hogy az 1980-as évtizedben indokolatlanul magas volt a szabadságvesztés alkalmazása.

Szükségesnek mutatkozott tehát a szabadságvesztés visszaszorítása, szabadságvesztés alternatíváinak erőteljesebb alkalmazása, a letöltendő fogvatartási idő csökkentése, a nagyon magas fogvatartotti, elítélti ráta redukálása. Ez a törekvés, illetve folyamat az 1990-es években kedvező irányba mozdult el.

A legújabb törekvések a szigor jelentős, nem egyszer eltúlzott fokozását tűzik ki célul. A Btk. legfrissebb módosítási javaslata között szerepelnek – egyebek mellett – a következők:

- A szabadságvesztés törvényi minimumát az eddigi egy napról az új javaslat két hónapra emelné fel.
- A büntetés enyhítésére vonatkozó általános részi szabályozók szigorodnának.
- Az életfogytig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátást a javaslat több esetben eleve kizárná, vagyis ilyenkor ténylegesen az elítélt élete végéig tartana a végrehajtás.
- A büntetés kiszabás során a bírónak a jövőben a törvényi büntetéssel fenyegetés alsó- és felső határa között a közpérmértékből kellene kiindulnia és lefelé ettől csak külön indokollással térhetne el.

Amennyiben ezeket a javaslatokat a magyar országgyűlés elfogadja, úgy már a közeljövőben számolni kell a fogvatartotti, illetve elítélti arány számottevő emelkedésével, amihez a végrehajtási, a személyi feltételek igazából nem, vagy nem megfelelően adóttak.

**Bírósági szankciókiszabási gyakorlat
(felnőttkorúak)**

Év	Ab- szol- út %	Elítélt össze- sen	Halál- bün- tetés	Összes szab. vesztés	Felfüg- g- szabad- ság- vesztés	Végre- hajtott szabad- ságvesztés	Javító nevelő (közér- dekű) munka	Pénz- büntetés	Egyéb
1975	A	59.233	3	25.358	10.766	14.592	3.653	30.219	-
	%	100		42,8	18,2	24,6	6,2	51,0	
1980	A	55.300	5	25.066	11.548	13.518	2.591	26.265	1.373
	%	100		45,3	20,9	24,4	4,7	47,5	2,5
1985	A	54.851	2	26.477	11.780	14.697	2.684	21.079	4.609
	%	100		48,3	21,5	26,8	4,9	38,4	8,4
1990	A	42.538	-	16.121	6.005	10.116	676	18.641	7.094
	%	100		37,9	14,1	23,8	1,6	43,8	16,7
1991	A	59.447	-	20.589	8.855	11.734	253	27.989	10.615
	%	100		34,6	14,9	19,7	0,4	47,1	17,9
1992	A	70.583	-	22.964	10.820	12.144	61	33.760	13.797
	%	100		32,5	15,3	17,2	0,08	47,8	19,5
1993	A	67.873	-	21.042	10.919	10.123	146	33.578	13.107
	%	100		31,0	16,1	14,9	0,2	49,5	19,3
1994	A	70.787	-	21.404	12.052	9.352	418	35.172	13.792
	%	100		30,2	17,0	13,2	0,6	49,7	19,5
1995	A	77.029	-	22.969	13.682	9.287	869	38.442	14.749
	%	100		29,8	17,76	12,05	1,1	49,9	19,14
1996	A	75.525	-	23.239	13.741	9.498	1.272	36.168	14.846
	%	100		30,8	18,2	12,6	1,7	47,9	19,6
1997	A	79.813	-	25.512	15.260	10.252	1.696	37.944	14.661
	%	100		32,0	19,1	12,8	2,1	47,5	18,4

Forrás: Statisztikai Évkönyvek (KSH) és az Igazságügyi Minisztérium adatai alapján

ÖSSZLÉTSZÁM						
év						
	1992. dec. 31.	1993. dec. 31.	1994. dec. 31.	1995. dec. 31.	1996. dec. 31.	1997. dec. 31.
Előzetesen letartóztatott	4272	3557	3433	3183	3455	3660
Elítélt	11424	9390	9390	8928	8986	9408
Kényszergyógy- kezelt	143	130	121	128	147	165
Elzárásra beutalt	74	119	196	215	174	172
Örizes	0	0	3	1	1	0
ÖSSZESEN:	15913	13196	13143	12455	12763	13405

Forrás: Büntetés-végrehajtási Évkönyv 1997.

Irodalomjegyzék

1. Büntetés-végrehajtási Évkönyv 1997. A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság kiadványa, Budapest 1998.
2. Lammich, S. – Nagy, F. : Die Freiheitsstrafe und deren Vollzug in Ungarn. 1989. Zeitschrift für Strafvollzug und Straffälligenhilfe 38: 210–215.
3. Lőrincz József – Nagy Ferenc: Börtönügy Magyarországon. Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság kiadványa, Budapest 1997.
4. Nagy Ferenc: Sanktions- und Strafvollzugspraxis in der Bundesrepublik Deutschland und in Ungarn im Vergleich Deutsch-ungarisches Kolloquium über Strafrecht und Kriminologie, (Hrsg. A. Eser and G. Kaiser.) Baden-Baden: Nomos. 1990.
5. Nagy Ferenc: Hungary. Imprisonment Today and Tomorrow, edited by D. van Zyl Smit and F. Dünkel. Deventer and Boston: Kluwer. 1991.
6. Nagy Ferenc: Arten und Reform punitiver und nicht-punitiver Sanktionen in Ungarn. Von totalitärem zu rechtsstaatlichem Strafrecht, (Hrsg. A. Eser, G. Kaiser and E. Weigend.) Freiburg: Eigenverlag Max-Planck-Institut. 1993.
7. Nagy Ferenc: Ungarn/Hungary. In: Untersuchungshaft und Untersuchungshatvollzug. (Hrsg. Dünkel, F.–Vagg, H.) Freiburg. i. Br. 1994. 2. Band
8. Nagy Ferenc: Die äußere Kontrolle der Gesetzlichkeit des Strafvollzugs. Zweites deutsch-ungarisches Kolloquium über Strafrecht und Kriminologie, (Hrsg. A. Eser and G. Kaiser.) Baden-Baden: Nomos. 1995.
9. Nagy Ferenc–Tokaji Géza: A magyar büntetőjog általános része. Korona, Budapest, 1998.
10. Lőrincz József: A büntetés-végrehajtás társadalmi felügyelete. Börtönügyi Szemle. 1991/2.
11. Vókó György: Büntetés-végrehajtási jog. Pécs, 1996.
12. Walmsley, Roy: Prison Systems in Central and Eastern Europe. Heuni Papers 29. Helsinki. 1996.

FERENC NAGY

STRAFVOLLZUG IN UNGARN

(Zusammenfassung)

Das geltende ungarische Strafgesetzbuch (Gesetzesartikel IV/1978) hat ein (dualistisches) zweispuriges Rechtsfolgensystem, kennt also sowohl Strafen als auch Maßregeln. Angewandt wird als Strafe mit Freiheitsentziehung die Freiheitsstrafe, sie ist lebenslang oder zeitig. Das Mindestmaß der zeitigen Freiheitsstrafe ist ein Tag, das Höchstmaß ist 15 Jahre, bei Tatmehrheit- oder Gesamtstrafe 20 Jahre. Die Freiheitsstrafe wird in einer Strafvollzugsanstalt, abgestuft in Zuchthaus, Gefängnis oder Haftanstalt, vollzogen.

Die folgenden Maßregeln sind mit Freiheitsentzug verbunden: Zwangsheilbehandlung und Zwangsheilung von Alkoholikern.

Die strafverfahrensrechtlichen Zwangsmaßnahmen mit Freiheitsentziehung sind die vorläufige Festnahme, die Untersuchungshaft.

Neben dem strafrechtlichen bzw. verfahrensrechtlichen Freiheitsentzug sieht das ungarische Verwaltungsrecht auch eine freiheitsentziehende Sanktion ohne Kriminalcharakter, die Haft, als Umwandlung der Geldbuße vor.

Mit dem ungarischen StGB ist am 1. Juli 1979 auch die Gesetzesverordnung Nr. 11/1979 über die Vollstreckung der Strafen und Maßregeln in Kraft getreten. Diese grundlegende Regelung erstreckt sich auf die Vollstreckung sämtlicher im StGB festgelegter Sanktionen, weiterhin auf die Durchführung der Untersuchungshaft und auf den Vollzug der verwaltungsrechtlichen Haft. Die Verordnung des Justizministers Nr. 6/1996. (VII. 12.) verfügt über die Strafvollzugsordnung, der Freiheitsstrafe und Untersuchungshaft.

Sämtliche mit Freiheitsentziehung verbundene Sanktionen werden aufgrund gesetzlicher Bestimmung in Strafvollzugsanstalten durchgeführt. In Ungarn existieren gegenwärtig insgesamt 32 Strafvollzugsanstalten, darunter 17 sog. Komitatsinstitute und 12 Landesstrafanstalten für die rechtsgültig Verurteilten.

Die Gefangenenziffer in Ungarn ist im Vergleich mit den westeuropäischen Staaten höher liegt. Die Zahl der Strafgefangenen je 100.000 Einwohner betrug in Ungarn am Ende 1997 etwa 130.

Die Organisation des Strafvollzugs wird von der Landeskommandatur des Strafvollzugs – im Rahmen des Justizministers – verwaltet.

Der Gefangene kann gegen die Entscheidung der Anstaltsleitung Beschwerde beim übergeordneten Organ der Vollzugsverwaltung oder bei der zuständigen Staatsanwaltschaft einlegen; die gerichtliche Überprüfung der Entscheidung der Vollzugsverwaltung ist in bestimmten Fällen auch möglich. Die Hauptfunktion des ungarischen Strafvollzugsrichters liegt in der Entscheidung über die bedingte Entlassung, die Umwandlung bestimmter Sanktionen in Freiheitsentzug und der Wiederruf der (bedingten) Entlassung von Strafgefangenen.

Die Arbeit und die Erziehung stehen im Mittelpunkt des ungarischen Strafvollzugs. Die Gefängnisarbeit gilt als ein Hauptfaktor der Resozialisierung der Gefangenen. Bezüglich der Rechte und Pflichten des Verurteilten in Verbindung mit dem Arbeitseinsatz sind die allgemeinen Bestimmungen des Arbeitsrechtes maßgebend,

mit den sich aus den Eigentümlichkeiten des Strafvollzugs ergebenden Abweichungen. Etwa 60–70 % der arbeitsfähigen Verurteilten arbeiten in Produktionsbetrieben und die anderen in Betrieben zur Aufrechterhaltung und Versorgung der Anstalten.

Die schwerste Disziplinarmaßnahme ist die Einzelhaft.

Die Häufigkeit der Besuche wird nach Vollzugsgraden nicht differenziert. Der Verurteilte ist berechtigt mindestens einmal im Monat Besuch zu empfangen. Der briefliche Kontakt des Gefangenen mit der Außenwelt unterliegt keiner quantitativen Beschränkung. Die verschiedenen Formen der sog. Hafturlaub können als Belohnung gewährt werden.

Formelle Voraussetzung für die bedingte vorzeitige Entlassung ist die Verbüßung eines bestimmten Teils der verhängten Freiheitsstrafe, mindestens aber 30 Tage. Materielle Voraussetzung der vorzeitigen Entlassung ist die berechtigte Annahme, daß der Strafzweck ohne weiteren Freiheitsentzug erreicht wird.

In Ungarn gibt es keine Hochsicherheitsstrafanstalt, aber bei bestimmten Anstalten fungieren auch Hochsicherheitszellen. Die Zuchthäuser als die strengste Vollzugsform bieten eine angemessene Sicherheit.

Der Anteil von Frauen im ungarischen Strafvollzug ist mit etwa 5–6% relativ gering. Mehr als die Hälfte von Frauen-Gefangenen entstammt aus Roma-Familien.

Die Freiheitsstrafe der Jugendlichen ist in der Strafvollzugsanstalt für Jugendliche (Gefängnis oder Haftanstalt) zu vollziehen.

Die Anstalten und das Vollzugspersonal sind nicht auf die Behandlung von Drogenabhängigen vorbereitet.

Der Ausländeranteil im ungarischen Strafvollzug ist gering, die Zahl der Ausländer ist im Dezember 1997 683.

Der Anteil der Roma-Gefangenen beträgt an allen Gefangenen in Ungarn etwa 40–45%.

Die Erziehungskonzeption zur Wiedereingliederung der Verurteilten in die Gesellschaft ist charakteristisch für die 1979 in Kraft getretene gesetzliche Regelung des Strafvollzugs. Die sachlichen und persönlichen Bedingungen, die pädagogischen und die Beschäftigungsmöglichkeiten der Strafanstalten bleiben vielerorts auch heute noch hinter dem gesetzlichen Anspruch zurück.

Die weitere Entwicklung des ungarischen Strafvollzugsrechts steht in engem Zusammenhang mit den Bestrebungen, die auf den Ausbau des demokratischen Rechtsstaates gerichtet sind und durch die die Umgestaltung des ungarischen Rechtssystems in unseren Tagen charakterisiert wird.

Nyomás és kötés készült az OFFICINA Nyomda Kft.-ben
6728 Szeged, Dorozsmai út 35. 99-0001
Felelős vezető: dr. Kékes Tiborné

A SZEGEDI JÓZSEF ATTI LA TUDOMÁNYEGYETEM ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KÁRÁNAK E SOROZATBAN ÚJABBAN MEGJELENT KIADVÁNYAI

Tomus LIII. (Szabó András Emlékkönyv)

- Fasc. 1. *Andrássy Adél*: A termelési tényezők helyettesítése és a műszaki fejlődés szétválasztása a neoklasszikusoknál (Szeged, 1997.) 7–26. p.
- Fasc. 2. Elemér *Balogh*: Ein Beitrag zur Problematik der Verdachtsstrafe (Szeged, 1997.) 27–32. p.
- Fasc. 3. *Besenyei Lajos*: De lege ferenda gondolatok az öröklési jog köréből (Szeged, 1997.) 33–44. p.
- Fasc. 4. *Blazovich László*: Gondolatok az Alföld középkori település-hálózatáról (Szeged, 1997.) 45–56. p.
- Fasc. 5. *Blutman László*: Az ártatlanság vélelmének hatóköre az európai alapjogokban (Szeged, 1997.) 57–76. p.
- Fasc. 6. *Bodnár László*: Igazságtétel – most már kizárólag a nemzetközi jog alapján? (Szeged, 1997.) 77–84. p.
- Fasc. 7. *Botos Katalin*: Bankfelügyelet az EU-ban (Szeged, 1997.) 85–102. p.
- Fasc. 8. *Cséka Ervin*: Korszerűsödő alapelvek a büntető eljárásban (Szeged, 1997.) 103–120. p.
- Fasc. 9. *Fábián György*: A vegyes választási rendszer és reformja (Szeged, 1997.) 121–133. p.
- Fasc. 10. *Fantoly Zsanett*: A jogi személyek büntetőjogi jogalanyiségének kérdésköre a holland és francia jogban, különös tekintettel a küszöbön álló magyar szabályozásra (Szeged, 1997.) 135–147. p.
- Fasc. 11. *Homoki Nagy Mária*: A magyar magánjogi kodifikáció első lépései (Szeged, 1997.) 149–160. p.
- Fasc. 12. *Juhász Zsuzsanna*: A börtönnépesség alakulása egyes közép- és kelet-európai országokban a rendszerváltás után (Szeged, 1997.) 161–170. p.
- Fasc. 13. *Jenő Kaltenbach*: Die Rechtsstellung der Minderheiten in Ungarn (Szeged, 1997.) 171–183. p.
- Fasc. 14. *Karsai Krisztina*: A magyar és a német kábítószer-büntetőjog alapjai (Szeged, 1997.) 185–208. p.
- Fasc. 15. *Lőrinczy György*: Gondolatok a bizonyítási eljárás törvényességéről a büntető eljárásban (Szeged, 1997.) 209–234. p.
- Fasc. 16. *Merényi Kálmán*: A prostitúció jelenkori helyzete Magyarországon (Szeged, 1997.) 235–242. p.
- Fasc. 16. *Molnár Imre*: Tanúvallomások (kínvallatás) értékelése a bűnösség megállapításánál az ókori római büntetőjogban (Szeged, 1997.) 243–250. p.
- Fasc. 17. *Nagy Ferenc*: A büntetőjog legújabb változásairól – nemzetközi és hazai kitekintés alapján (Szeged, 1997.) 251–264. p.
- Fasc. 18. *Nagy Károly*: Le sujet du droit des peuples à disposer d'eux-mêmes (Szeged, 1997.) 265–283. p.
- Fasc. 19. *László Nagy*: The Worker's Participation in the Employer's Decision-making in Central and Eastern Europe (Szeged, 1997.) 285–295. p.
- Fasc. 20. *Paczolay Péter*: Az európai uniós tagság politikai feltételei az Európai Bizottság véleményének tükrében (Szeged, 1997.) 297–304. p.
- Fasc. 21. *Pócsik Ilona*: Büntetőpolitikai irányváltás Angliában az 1990-es években, avagy egy paradigma utóélete (Szeged, 1997.) 305–324. p.

Fasc. 22. *Ruszoly József*: Az erdélyi választójog történetéhez (1848–1872). (Szeged, 1997.) 325–352. p.

Fasc. 23. *Stipta István*: Az 1875. évi osztrák közigazgatási bíróság hatása a magyar közigazgatási jogvédelemre (Szeged, 1997.) 353–362. p.

Fasc. 24. *Trócsányi László*: A központi államszervezet egyes alkotmányjogi kérdései (Szeged, 1997.) 363–372. p.

Tomus LIV.

Fasc. 1. *Blutman László*: Előzetes döntési eljárás az Európai Bíróságon: mi a bíróság? (Szeged, 1998.) 26 p.

Fasc. 2. *Bobvos Pál*: A birtokrendezés szükségessége a gazdaságos és ésszerű mezőgazdasági termelés tükrében (Szeged, 1998.) 22 p.

Fasc. 3. *Both Ödön*: Küzdelem a sajtószabadságért Magyarországon (1790–1795) 17 p.

Fasc. 4. *Császár Máttyás*: Az Irányelvek közvetlen hatálya (Szeged, 1998.) 14 p.

Fasc. 5. *Cséka Ervin*: Megjegyzések az új büntető eljárási kódex koncepciójához (Szeged, 1998.) 13 p.

Fasc. 6. *Fráter Mariann*: A humánusabb egészségügy felé: a házi szakápoló szolgálatokról (Szeged, 1998.) 18 p.

Fasc. 7. *Gönczi Katalin*: A városi jog és feljegyzései a középkori Magyarországon (Szeged, 1998.) 19 p.

Fasc. 8. *Hajdú József*: The Methods of Alternative Dispute Resolution (ADR) in the Sphere of Labour Law (Szeged, 1998.) 78 p.

Fasc. 9. *Heka László*: Az 1868. évi horvát–magyar kiegyezés a sajtó tükrében (Szeged, 1998.) 38 p.

Fasc. 10. *Józsa Zoltán*: Az önkormányzati feladatrendszer és szervezet lehetséges fejlesztési irányai (Szeged, 1998.) 19 p.

Fasc. 11. *Karsai Krisztina*: A kábítószer-fogyasztás büntetendősége. Elvek, elméletek pro és kontra. (Szeged, 1998.) 33 p.

Fasc. 12. *Masahiro Ken Kuwahara*: Japanese Labour Law Cases Dealing with Foreign Multinational Corporations in Japan (Szeged, 1998.) 15 p.

Fasc. 13. *Nagy Ferenc*: Büntetés-végrehajtás Magyarországon (Szeged, 1998.) 23 p.

Fasc. 14. *Papp Tekla*: A koncessziós szerződés (Szeged, 1998.) 19 p.

Fasc. 15. *Révész Béla*: Az osztályharc fogalmának politikai és jogi aspektusai az '50-es években (Szeged, 1998.) 128 p.

Fasc. 16. *Ruszoly József*: Költönnk és joga. Írások Ady Endre életéhez és korához. (Szeged, 1998.) 65 p.

Fasc. 17. *Sarkady Zsolt*: Rendszerre való törekvések az ókori Róma jogában és a modern Európában (Szeged, 1998.) 37 p.

Fasc. 18. *Ildikó Szondi*: Wohnungen am Rande der Stadt (Szeged, 1998.) p.

Fasc. 19. *Tóth Árpád*: A hadiszolgáltatások jogi szabályozása a dualizmus korában (Szeged, 1998.) 42 p.